

ΛΕΝΟΡΜΑΝ: ΑΣΙΑ (Θέατρον Κοτοπούλη)

Ἡ Ἀσία τοῦ Λενορμάν ἦταν τὸ πιὸ δυνατὸ κομμάτι τῆς φετεινῆς σαιζόν. Καὶ εἶναι ἀδικία μάλιστα νὰ τὸ παραβάλλω μὲ τ' ἄλλα πού εἶδαμε τὸ καλοκαίρι ἐτοῦτο. Τὸ ἓνα μποροῦσε νὰ εἶναι χαριτωμένο, τὸ ἄλλο νάχει κάποια βάση, τὸ ἄλλο κάποια δραματικότητα καὶ κάποια ποίηση—δὲν ἀναφέρω βέβαια κείνα πού δὲν εἶχαν τίποτα ἀπ' ὅλα αὐτά. Κανένα ὅμως δὲν εἶχε τὸ δραματικὸ τράνταγμα, τὴ βαθειὰ πνοή, τὴν ποίηση καὶ τὴν ὡραία φόρμα πού εἶχε ἡ Ἀσία τοῦ Λενορμάν.

Δύο πολιτισμοὶ πού δὲν μποροῦν νὰ συνταιριάσουν. Ὁ πρωτόγονος ἀσιατικὸς κι' ὁ κουρασμένος—πολιτισμένο τὸν θέλει ἴσως ὁ Λενορμάν—, εὐρωπαϊκός. Βάζει τὸν ἓνα δίπλα στὸν ἄλλον, βάζει τὸν ἓνα νὰ παλαίβει μὲ τὸν ἄλλον καὶ δημιουργεῖ τὴν πιὸ θεατρικὴ, μὰ δραματικότερη ἀτμόσφαιρα ὁ συγγραφέας. Μιλᾷει ἡ Κατα-νααμουὺν καὶ βρίσκονται στὴ μακρυνή καὶ βραδυκίνητη Ἀσία, στὴν ἀγριὰδα τῆς καὶ τὴν μυστικὸπαθη ἀγιότητά τῆς. Στὰ μάγια τῆς, τὰ ξόρκια τῆς καὶ τὶς ζούγκλες τῆς.

Μιλᾷει κι' ὁ ντὲ Μεντζανά ἢ ἡ Λιμὲ ντὲ Λυστροὰ κι' ἀναπνέει τὸν ἀέρα τῆς Εὐρώπης, μυρίζεις τὴν ἄσπρη σάρκα, περναῖς καλογραμμένους δρόμους, καταχτᾷς τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης καὶ λευτερομένος ἀπ' τὴν πρόληψη σηκώνεις τὸ κεφάλι κι' ἀντικρίζεις τὸν ἥλιο. Πόση ὁμορφιά δὲν ἔχει ἐτοῦτος ὁ πολιτισμὸς!

καὶ πόση ἐκείνος. Ὁ Λενορμάν τὶς ἔδειξε πλούσια.

—Μαζεντήκατε ἐδῶ κι' ἐτοιμάζεστε νὰ ἐγκληματήσετε, ἐγκλημα τὸ πιὸ μεγάλο ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴ γυναίκα (τὴν πριγκήπισσα) γιατί ἔχετε τὴ δύναμη, φωνάζει ἡ Λιμὲ ντὲ Λυστροὰ, ἡ Κόρη πού γιὰ χάρη τῆς πάει νὰ γίνεῖ τὸ ἐγκλημα ἀπ' αὐτὸν πού ἐγκαταλείπει γιὰ νὰ πάρη τὴν Λυμὲ.

Θέλω αὐτὲς τὶς δέκα μέρες νάμαι κοντά σας ντὲ Μεντζανά, νὰ βλέπω τὰ πρόσωπά σας. Ζητάει γιὰ χάρη ἢ μαύρη πριγκήπισσα πρὶν φύγη μακρυνὰ ἀπ' τὰ παιδιά τῆς καὶ τὸν ἄντρα πού γιὰ χάρη του ἔδωσε στὸ θάνατο τὸν ἀδελφὸ τῆς.

Νὰ μὴ μπορῶ νὰ τὰ ντύνω, νὰ πλέκω τὸ προσωπάκι του νὰ τὸ στολίζω μοιρολογάει σὰν τὴ Σάρα πού χάνει τὸ ἀγόρι τῆς.

Ἀγάπησε, δόθηκε μ' ὅλη τῆς τὴν ψυχὴ ἡ Ἀσιάτισσα πριγκήπισσα. Τὰ δύο τῆς παιδιά τῆς τὰ πήρανε. Τοὺς ἔλαξαν τὰ ὡραῖα τους ὀνόματα. Ἀντάϊ, Σαϊντζα Βικέντιος! Ἰουλιανός! τὰ βάλανε ν' ἀρνηθοῦνε τὰ δαιμόνια τῆς πίστεως τους. Κι' αὐτὰ θὰ τὰ ὑπόμενε ἡ γυναίκα μὲ τὴ θέρη τῆς πρωτόγονης ὑπαρξῆς κι' ἀγάπης. Μὰ ὅταν βάρβαρα διώχεται χάρη μιανῆς λευκῆς κι' ἓνα μῖσος γιὰ τὴ φυλὴ τῶν ἄσπρων μέσα τῆς θεωρεῖ, τότε ξυπνάει μέσα τῆς κι' ἡ ἀγανάκτηση ἐνάντια στὸν καταλύτη πολιτισμὸ, ξυπνάει κι' ἡ πίστη στῆς Ζούγκλας καὶ τῆς ἔρημου τὶς δοξασίες. Καὶ τὰ μαῦρα

βλαστώρια ποῦ καταδικαζόντουσαν νὰ τυλίξουν μὲ τὴν ὑπαρξή τους μὰ ξένη ζωή, γιὰ νὰ μὴ μπλεκτοῦνε πióτερο, βρίσκουν τὸ θάνατο ἀπ' τὴ γυναῖκα ποῦ ἀπ' τὰ σπλάχνα της βγῆκαν ἐκδίχηση, λευτεριά καὶ ἀπολύτρωση μαζύ. Τοὺς ξανάδωσε τὰ ὠραῖά τους σώματα καὶ τ' ἀποκοίμησε ἢ μαγεύτρα σὰ θεοῦς. Καὶ τὰ σκέπασε μὲ τὸ ροῦχο ποῦ σκέπαζε τὸ θυσιασμένο στὴν ἀγάπη της ἀδελφό της. Κι' ἀπολυτρώθηκε πέφτοντας ἀπ' τὸ παρὰθυρο παραδίνοντας τὸν ἑαυτό της στὸ ἥλιο τὴν ὥρα ποῦ ἐκεῖνος βασιλεῖας ἐργότανε τοῦ κόσμου διαφεντεντής.

Τί κριμα τέτοιο ἔργο νὰ πάει χαμένο. Εἶχε φυσικὰ κακοτυχία μὲ τὸν καιρὸ, μὰ ἡ μεγαλύτερη ἁμαρτία του ἦταν τί ἄλλο—ἡ ἐρμηνεία, ποῦ τοῦ γίνε. Ἡ Μαρίκα θέλησε νὰ σηκώση ὀλόκληρο τὸ βάρος του μονάχη της. Ἦθελε μόνη αὐτὴ νὰ τὸ χαρῆ. Τὸ κράτησε ἐγωῖστικά γιὰ τὸν ἑαυτό της καὶ σκότωσε ἕνα ὠραῖο ἔργο. Ὁ Λενορμὰν ἐκλήθηγε νὰ δεῖ τὸ κακὸ ποῦ τοῦ γίνεται. Εἴμαστε τόσο ἐλήπαθοι ἢ τόσο ἀφελεῖς; Στὴν ἐρμηνεία τοῦ ὅλου ἔργου δὲν ὑπῆρχε ἐνιαία δράση. Δράση ὑπῆρχε μόνο ὅταν ἦταν ἡ Μαρίκα στὴ σκηνή. Καὶ τότε μονόμερα. Ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δικό της. Μὰ ἡ σκηνακὴ δράση εἶναι ποῦ δείχνει τὸ ἔργο. Κι' ἂν αὐτὴ λείπει μὲ πολλὴ δυσκολία ὁ θεατὴς μπορεῖ νὰ παρακολουθήση. Ἡ Ἀσία ἔπρεπε νὰ παρακολουθιέται ξεκούραστα, ἄνετα καὶ νὰ φχαριστάει καὶ νὰ συγκινεῖ. Καὶ τὴν παρακολουθοῦσε κανεὶς μὲ δυσκολία, κουραζότανε κι' ἄκουες τοὺς θεατὲς νὰ λένε: κοῦο ἔργο ἀλλὰ ... βαρὺ. Σίγουρα ἂν ἐρμηνευότανε σκηνακὰ θὰ ἦταν ἐλαφρότατο. Ὅλους θὰ τοὺς συγκινοῦσε σὰν τὸ ἀπλὸ καλογραμμένο καὶ πλούσιο στὴ φαντασία καὶ συναρπαστικὸ μυθιστό-

ρημα ποῦ διαβάζεται ἀπ' ὅλους μὲ ἀπληστία. Μ' ἂν στὸ τυπωμένο ἐτοῦτο μυθιστόρημα τὰ τρία τέταρτα ἀπὸ τὶς λέξεις του ἦταν ξέθωρες, κακοτυπωμένες καὶ δυσκολοδιάβαστες κανέννας δὲ θὰ τὸ διάβαζε χωρὶς δυσκολία καὶ κούραση. Στὴν παράσταση τῆς Ἀσίας ἔξω ἀπ' τὴ Κοτοπούλη ὄλοι οἱ ἄλλοι ἦτανε σκηνακὰ ξέθωροι καὶ χανόντουσαν.

Τὸ μεγάλο κακὸ τῆς ἐρμηνείας τοῦ ὠραίου ἔργου τοῦ Λενορμὰν ἦταν αὐτό. Ὅσο γιὰ τὶς λεπτομέρειες, δὲ θάχαμε δυστυχῶς λίγες ν' ἀναφέρουμε. Ἡ δις Χατζηπαναγιώτου... Μὰ τέλος πάντων δὲν μποροῦσε νὰ τῆς τὸ πεῖ κάποιος ὅτι δὲν εἶναι μία διδασκάλισσα τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς ἠθικῆς στὴ β. πράξη; Τί χρωστοῦσε ὁ δυστυχῆς ὁ Λενορμὰν νὰ τότε κανεὶ ἠθικοδιδάσκαλο κούτο; Ἐπειτα δὲ μπορεῖ νὰ τῆς πεῖ κανεὶς αὐτηνῆς τῆς κοπέλας πῶς νὰ μιλάει. Δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιμένει κανεὶς νάχει στὸ θίασό του ἕνα στοιχεῖο χωρὶς πολλὰς προϋποθέσεις ἀνάλογες καὶ νὰ μὴν κανεὶ οὔτε τὴν παραμικρὴ προσπάθεια νὰ τὸ καλλιτερέψη. Κάποιος σεβασμὸς στὸ κοινὸ τέλος πάντων χρειάζεται. Ἀλλὰ ὁ σεβασμὸς στὸ κοινὸ μήπως πρέπει νὰ μιλήσουμε πάλι γιὰ τὴ διανομὴ τοῦ ἔργου; Γιὰ τὸν ἄτυχο τὸν Λογοθετίδη ποῦ τοῦ φορτώσαν πάλι—ὅπως στὴν ἀγοράστρια—ἕνα ρόλο βαρὺ;

Ἦταν ἀνάγκη τὰ παιδιὰ νὰ γίνον ἀστέρες; Ν' ἀνεβάσεις παιδιὰ στὸ θέατρο καὶ νὰ τὰ βάλεις δίπλα σὲ μεγάλους νὰ σταθοῦνε εἶναι λιγότερο ἀπλὸ ἀπ' ὅσο κανένναςκηνοθέτης τῆς Ἀσίας φαντάζεται. Κι' οὔτε φτάνει νὰ τὰ μάθει αὐτὰ τὰ παιδιὰ νὰ εἶναι φυσικὰ καὶ νὰ κάνουνε ὅπως κάνουνε σπῆτι τους. Μάλιστα αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν πρέπει νὰ τὰ μάθει, γιὰτὶ τότε δὲν εἶναι δύσκολο νὰ δώσεις στὰ νεῦρα τῶν θεατῶν σου, ἂν τύχει νάνα ἀνάμεσί τους πολλοὶ ποῦ νὰ μὴν εἶναι πολύτεκνοι. Ὁ Λενορμὰν στὸ στόμα τους ἔβαλε λόγια μεγάλων. Ὅποιος τὰ δασκάλεψε, τάμαθε αὐτὰ τὰ παιδιὰ νὰ λέν τὰ λόγια τους μυξιάρικα κι' ὁ Λενορμὰν ποῦ τὰ εἶχε μὲ

νόημα στήσει, παρουσιάζεται ακόμα μιὰ φορὰ ἡληθιότατος ἄνθρωπος. Σ' αὐτὸ δὲν βοήθησε λίγο κι' ὁ μεταφραστὴς. Ἡ Μαρίκα ἦταν περίφημη σὲ μερικὲς σκηνές. Εἶναι τόσο μεγάλη ὅταν κουνόντας τὸ κορμί δεξιὰ-ἀριστερὰ, κλείνει τὰ μάτια καὶ κάνει κλάμμα. Διαισθάνεται ὅτι εἶναι τέχνη ἀνώτερη. Καὶ

κάνει τέχνη ἀνώτερη. Στυλιζάρει. Ὅχι κλάμματα, λυγμοὺς καὶ δάκρυα. Τραγοῦδι. Γιατὶ τὸ τραγοῦδι ἔχει ὁμορφιά. Καὶ τὸ κλάμμα καὶ ἡ λύπη καὶ ὁ πόνος καὶ ἡ κακία ὅλα πάνου στὴ σκηνὴ πρόπει νὰ ἔχουν ὁμορφιά.

Σ' ὅλες τὶς σκηνές καλὴ καὶ μόνο τὸ κακόηχο τῆς πνιγμένης τῆς φωνῆς πὸν στομογονώτανε μεσ' τὸ λαοῦγγι τῆς, μᾶς πείραξε γιατί ἀκριβῶς τοῦ ἔλειπε ἡ ὁμορφιά. Τὴν τελευταία σκηνὴ ἔχουμε τὴν ἀντίληψη πῶς μπορούσε νὰ τὴν ἐκμεταλλευντεῖ κάπως καλλίτερα. Μποροῦσε δηλ. νὰ μὴ βάλῃ μέσα σὲ κουβέρτες καὶ σεντόνια τὰ παιδιὰ, παρὰ ὅπως τὸ λέει μὲ τὸ στόμα τῆς νὰ τὰ βάλῃ σὰν ἀσιάτες θεοῦς—πραῖγμα πὸν θὰ δημιουργοῦσε παλὴν ἀτμόσφαιρα.

Κι' ὅταν τοὺς διηγίεται καὶ τ' ἀποκοιμίζει τὸν ἀξύπνητό τους ὕπνο, ὅταν τοὺς διηγίεται γιὰ τὶς χώρες πὸν θὰ ταξιδέψουν, θᾶπρεπε νᾶχει πὸ ἀναμένη τὴ φαντασία τῆς, νὰ τὸ ζεῖ περισσότερο καὶ νὰ φουσκώνει τὸ στῆθος τῆς πολὺ. Γιατὶ εἶναι φυσικὸ ἀφοῦ τὸ κακὸ γίνεται μπροστά τῆς νὰ μὴ τὴν ἀφίνει ἀτάραχη. Κ' ὕστερα ὅταν τὸ κακὸ εἶχε συντελεστεῖ, μπορούσε νὰ πάρῃ τὴ γαλήνη τῆς ἀπολύτρωσης καὶ ἤσυχῃ νὰ βadíσει στὸ θάνατο. Ἔτσι θὰ μπορούσε μὲ μονσιζότητα κι' ὄχι οὐρλιάζοντας, νὰ πεῖ τὰ ὠραῖα λόγια μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ποιητὴς συγγραφέας ἔλλεισε τὸ ὠραῖο του ἔργο. Σκέψη πολὺ καὶ προσεργασία περισσότερη χρειάζονταν γιὰ νὰ γίνουν κι' αὐτὰ καὶ τ' ἄλλα, πὸν δὲν ἀναφέραμε. Πόσο θ' ἀργίσει τὸ ἑλληνικὸ θέατρο νὰ ἐργάζεται συστηματικὰ καὶ μὲ σκέψη.